

קטולוס (Catullus)

מבחר שירים

תרגום מלטינית והוסיף הקדמה הערות
שמעון בוזגלו

2008

כל הזכויות שמורות לשמעון בוזגלו

הקדמה

קטולוס, או בשמו המלא, גַיוס וָלֶרְיוּס קַטוּלוּס (Gaius Valerius Catullus) חי 30 שנים בלבד (בין 84 ל-54 לפנה"ס בערך), אבל הספיק להשאיר אחריו, למזלנו הגדול, קובץ עבה בן 114 שירים, חלק גדול מהם מופלאים. הוא נולד בצפון איטליה, בעיר וְרוֹנָה, למשפחה עשירה. בשנת 61 הגיע לרומא, כנראה לצורך קריירה פוליטית. הפוליטיקה לא ממש התאימה לאופיו של הצעיר חסר המנוח הזה, אבל העיר הגדולה בהחלט התאימה לו. הוא הסתובב בחוגי ה-Delicata iuventus ("הנוער המעודן", כפי שקרא להם קיקרו), שהפנו עורף לאידיאלים של רומא המוקדמת ואימצו את התרבות היוונית ההלניסטית.

קטולוס שירת אמנם שנה אחת בביתנייה (ראו שיר 10), אבל נראה שבאופן כללי הוא וחבריו סלדו מפוליטיקה, ועיקר מעייניהם היה נתון לשירה ו"לעסקי האהבה". ואם מדברים על אהבה, כשהגיע לרומא התאהב קטולוס ב"לֶסְבִיָּה", דמות המככבת ברבים משיריו, ונקראה כך על ידיו כאות להערצה שרחש לספּוֹ, המשוררת היווניה מהאי לֶסְבּוֹס, שפעלה בתחילת המאה השישית לפנה"ס. אֶפּוֹלִיאוּס (המאה השנייה לספירה) מספר לנו שמאחורי השם הפיקטיבי עומדת דמותה של קְלוּדִיָּה, אישה צבעונית למדי ממשפחה אריסטוקרטית ואשתו של קונסול ידוע (קונסול הייתה הדרגה הפוליטית הגבוהה ביותר ברומא הרפובליקנית). היא הייתה מבוגרת מקטולוס בעשר שנים, ואחרי רומן קצר ביניהם השליכה אותו לטובת מרקוס קַלְיוּס רופוס, המוזכר בשיר 77 (שאיננו מתורגם כאן).

את הטעמת השמות בלטינית סימנתי בעזרת קו מעל ההברה המתאימה, למשל, בשם קטולוס ההטעמה היא בהברה השנייה; בשם לֶסְבִיָּה ההטעמה היא בהברה הראשונה, וכך הלאה. בקריאת השירים רצוי להקפיד על ההטעמות האלו, כי המוזיקה בתרגום קשובה אליהן.

מספור השירים הוא לפי המהדורה המדעית של הטקסט.

לְמִי אֲנִי מְגִישׁ סִפְרוֹן חֲדָשׁ מִקְּסִים
 שְׁזָה עֲתָה לֹוֹטֵשׁ¹ בְּאַבְּן גִּיר צְחִיחָה ?
 קוֹרְנֵלְיוֹס,² לָךְ, שָׁכֵן תָּמִיד חֲשֹׁבֶת
 שְׁלֹוֹטוֹת שְׁלִי יֵשׁ עֲרֹךְ כְּלֻשָׁהוּ,
 כָּבֵר אֲזִי כְּשֶׁהֲעֵזְתָּ (יָחִיד בְּאִיטָלְקִים)
 לְגוֹלֵל אֶת כָּל קוֹרוֹת הַיָּמִים
 בְּשִׁלּוּשָׁה פְּרָכִים מְלֻמָּדִים –
 חֵי יוֹפִיטֵר – וְעַמְלָנִיִּים.³
 אֲזִי קַח אֶת הַסִּפְרוֹן הַזֶּה,
 עַד כְּמָה שׁוֹשְׁנָה,⁴
 וְהִלְוֹאִי – הוּא פֶטְרוֹנִית בְּתוֹלָה⁵ –
 שְׁיֻכַּל לְהַחְזִיק מִצֵּמֶד
 יוֹתֵר מִדּוֹר אֶחָד.

¹ **לוֹטֵשׁ**: הכוונה לליטוש קצוות המגילה (הצורה המקובלת באותה עת לספרים) בעזרת אבן גיר, ואולי גם לליטוש השירים עצמם.

² **קורנליוס**: הכוונה היא לקורנליוס נפוס (99-24 לפנה"ס), חבר של קטולוס, בן צפון איטליה כמוהו, ומחבר ביוגרפיות מפורסם.

³ יצירה שאבדה ולא הגיעה לידינו. היא כונתה **כרוניקה** וסיכמה את ההיסטוריה של העולם הידוע עד אז.

⁴ = שהוא שווה.

⁵ **פטרונית בתולה**: בסופו של דבר, המוזה היא הפטרונית האמיתית של קטולוס, לא קורנליוס.

פִּשׁוּשׁ, ⁶ חֲמַדַּת נַעֲרָתִי,
 אֶתָּךְ אוֹהֶבֶת לְשַׁחֵק,
 לְחַפֵּן אוֹתָךְ בַּחִיק,
 לְהוֹשִׁיט לְמִקְלָךְ אֶת קֶצֶה אֶצְבָּעָהּ
 וּלְגֵרוֹת אוֹתָךְ לְנֶקֶר-קֶר-קֶר-קֶר,
 בְּכָל פֶּעַם שֶׁהִיא - תְּשׁוּקָתִי הַזֹּהֶרֶת –
 מִבְּקִשָּׁת אֵיזָה שֶׁעָשׂוּעַ מֵתוֹק
 וּמְרֻגָּע קֵט לְכֹאכִיָּה,
 כְּדִי לְשַׁכֵּךְ, אֲנִי מֵאֲמִין,
 אֶת לְהִטָּה הַפָּבֵד.
 הַלֵּוֹאִי יִכְלָתִי לְשַׁחֵק אֶתָּךְ, כְּמוֹהָ,
 לְהַקְלֵל עַל רוּחִי הַקּוֹדֶרֶת! ⁷

שירים 2, 3, 5, 7, 8 המתורגמים כאן עוסקים ביחסיו של קטולוס עם לסביה אהובתו (ראו הקדמה).

⁶ הציפור המוזכרת בשיר היא דרור, לא פשוש, אבל המרחק הקצרצר בין השימוש שלנו בעברית במילה פשוש ככינוי חיבה, לבין מה שמרגיש קטולוס כלפי הציפור של אהובתו, ממש דורש את ההחלפה הזאת.
⁷ אחרי השורה הזאת מופיעות בכתב היד השורות האלה:

כֹּה מִסֵּב לִי עֲנִי,
 כְּמוֹ שֶׁלְנַעֲרָה תְּזַרְיָה
 הַסֵּב, כִּךְ מִסְפָּרִים,
 תְּפִיחַ הַזֶּהָב
 אֲשֶׁר פִּתַּח לָהּ אֶת הַתְּגִדָּה
 שֶׁזָּמַן אֶרֶץ הַיִּתָּה סְגוּרָה.

הקטע הזה ממספר במהדורות המדעיות כ-2b. רוב המלומדים בימינו טוענים שזה ההמשך של שיר 2, אלא שבין שני הקטעים הפרידו כנראה כמה שורות שאבדו. בכל מקרה, הקטע הקצר הזה עוסק באֶטְלֵנְטָה, הנסיכה הצעירה שהיתה אצנית מהירה וסירבה להתחתן. היא הציבה תנאי למחזורים שלה: מי שינצח אותה בתחרות ריצה, יזכה בה; ואם יפסיד – ימות. רבים איבדו כך את חייהם עד שהגיע הִיפּוֹמֶנֶס. בסיוע תחבולה של אפרודיטה הצליח לנצח את אטלנטה (שכבר הייתה מאוהבת בו): בזמן תחרות הריצה ביניהם הוא השליך תפוח זהב על הארץ, היא התכופפה להרים אותו (והשתתה בכוונה) והוא השיג אותה. מה שגרם לה לעונג לפתוח את החגורה ולאבד את בתוליה (ראו סיפור ונוס ואדוניס אצל אובידיוס, **מטמורפוזות**, י', 519-739. התרגום נמצא בספרי **והיא הפכה ל...** הזמין גם הוא באתר).

הַתֶּאֱבָלוּ, הוּ וְנוֹסִים וְקוֹפִידוֹנִים⁸
וְכָל הָאֲנָשִׁים הָכִי מַפְלָאִים:
הַפֶּשׁוּשׁ שֶׁל נַעֲרָתִי – הוּא מֵת,
הַפֶּשׁוּשׁ, חֲמֻדַּת נַעֲרָתִי,
שְׁאוֹתוֹ אֶהְבֶּה יוֹתֵר מֵעֵינִי!
כִּי מֵתוּק כְּדִבְשׁ הָיָה
וְכֵה הֵיטִיב לְהַכִּירָהּ
כָּמוֹ נַעֲרָה אֶת אִמָּהּ,
גַּם לֹא הִזִּיז אֶת עֲצָמוֹ מִחִיקָה –
הוּא נִתֵּר לוֹ מִסָּכִיב
פֶּם פֶּה, פֶּם פֶּה,
וְרַק לְגִבְרָתוֹ צִיץ וְצִיץ.

עֲכָשְׁיוֹ בְּאֶפֶל הוּא עוֹשֶׂה אֶת דְּרָכָו
אֶל מְקוֹם שְׁמִמָּנוּ, אוֹמְרִים,
עוֹד לֹא חָזַר אֵף אֶחָד.
לְכִי לַעֲזָאזֵל, חֲשַׁכַּת שְׁאוֹל אַרוּרָה
הַבּוֹלְעַת אֶת כָּל הַדְּבָרִים הַיָּפִים!
כְּזֶה פֶשׁוּשׁ יָפֶה גִזְלָתָ לִי מִיָּדִי.
הוּ עֶסֶק נִפְשָׁע! אִי פֶשׁוּשׁ מִסְכָּנוֹן!
בְּגִלְלָהּ לְנַעֲרָתִי הָעֵינִים
אֲדַמּוֹת נְפוּחַ פּוֹחֹת מֵרֵב בְּכִי!

שירים מספר 2, 2b, 3-1, מופיעים בכתבי היד כשיר אחד תחת הכותרת "קינה על הדרור של לסביה". אבל כבר לפני שנת 1500 הפרידו מלומדים בין שיר 3 לשני השירים האחרים, ובשנת 1829 הופרדו במהדורות המדעיות שני השירים האחרים. ולדעתי, בצדק, שכן לכל אחד מן השירים האלה אופי אחר.

⁸ ונוס היא אלת האהבה, וקופידון הוא בנה. הצירוף "ונוסים וקופידונים" משמעו רוחות או כוחות האהבה. אני מניח שהריבוי "ונוסים" עשוי להישמע מוזר לאוזניים אחדות, אבל לאוזניי הוא נשמע טבעי יותר מ"ונוסות".

נחִיָּה, לְסִבְיָה שְׁלִי, וְנֹאֲהָב
 וּבֹאִי לֹא נָשִׁים קָצוּץ
 עַל פֶּטְפוּטֵי זְקֵנִים.
 שְׁמִשּׁוֹת תִּשְׁקַעְנָה וְתִזְרַחְנָה,
 אֲבָל כְּשֶׁאֲרֵנוּ הַקָּצֵר יִשְׁקַע –
 לִילָה נִצְחִי יַעֲטֹף אֶת שְׁנֵתָנוּ.
 תִּנִּי לִי אֶלֶף נְשִׁיקוֹת,
 אַחֵר כֶּךָ מֵאָה, וְאֵז עוֹד אֶלֶף,
 אַחֲרֵי כֵן מֵאָה נֹסֶפֶת,
 אַחֵר כֶּךָ שׁוֹב עַד אֶלֶף,
 אַחֵר כֶּךָ מֵאָה. וְאֵז,
 כְּשֶׁנִּתְנַשֵּׁק עוֹד אֶלֶּפִי נְשִׁיקוֹת,
 בּוֹאִי נִעְרַבֵּב אוֹתָן שְׁלֹא גִדַּע אֶת מִסְפָּרָן
 אוֹ שְׁמִישָׁהוּ לֹא יִטִּיל בָּנוּ עֵין רָעָה
 כְּשֶׁיִּדַּע עַד כַּמָּה הִתְנַשֵּׁקְנוּ.

הרעיון העומד ביסוד השורות האחרונות בסוף השיר, שבהן מציע המשורר לאהובתו לערבב את מספר הנשיקות, הוא האמונה שמספור של דברים מביא מזל רע: מה שאיננו יודעים לא יכול להזיק לנו ואי-אפשר לנצל אותו נגדנו.

אֶת שׁוֹאֵלְתָּ, לְסִבְיָה,
 כְּמָה נְשִׁיקוֹנוֹת שְׁלֹף
 יִסְפִּיקוּ לִי וְדִי.
 כְּמִסְפֵּר גִּרְגְּרֵי הַחֹל הַלּוֹבִי
 בְּקִירְנָה הַמְצַמִּיחָה אֶת הַסִּילְפִּיּוֹם⁹
 בֵּין הַמִּקְדָּשׁ שֶׁל יוֹפִיטֵר¹⁰
 שְׁמִיזֵעַ מְרַב חֵם
 לְקָבֵר הַקְדוֹשׁ שֶׁל פְּטוֹס הַזֶּקֶן,¹¹
 אוֹ כְּמִסְפֵּר הַפּוֹכְבִּים שְׁרוּאִים –
 כְּשֶׁהַלִּילָה רוֹבֵץ לוֹ בְּשֶׁקֶט –
 אֶת אֶהְבוֹתֵיהֶם הַגְּנוּבוֹת
 שֶׁל בְּנֵי הָאָדָם.
 נְשִׁיקוֹת פֶּה רַבּוֹת לְנֶשֶׁק אוֹתָךְ:
 רַק זֶה יִסְפִּיק וְדִי לְקִטּוֹלוֹס הַמִּפְרָע!
 הַחֲטָטָנִים לֹא יוֹכְלוּ לְסַפֵּר אוֹתָן
 וְלִשׁוֹן רָעָה לֹא תִבְחַשׁ נִגְדָן כְּשֶׁף.¹²

⁹ קִירְנָה הִיטָה עֵיר יוֹוִנִית גְּדוֹלָה בְּאֶזְרוֹ הַחוּף הַמְזֻרְחִי שֶׁל לֹב הַמּוֹדֵרְנִית, אֶזְרוֹ הַנִּקְרָא עַל שְׁמָה עַד יְמֵינוּ: קִירְנִיקָה. סִילְפִּיּוֹם (Silphium) הִיָּה צִמָּח (אוֹלִי מֵהֵמִין Ferula) שֶׁגִּדַּל שֵׁם וְנִכְחַד. הִשְׁתַּמְשׁוּ בּוֹ לְמִטְרוֹת קוֹלִינְרִיּוֹת וּרְפּוּאִיּוֹת (הַשִּׁמּוֹשׁ הַרְפּוּאִי הָעִיקָרִי שֶׁלּוֹ הִיָּה לְמַנִּיעַת הַרִּיוּן). מְכַל מְקוֹם, נִרְאֶה שֶׁהַשּׁוּרָה הַזֹּאת נִוְעָדָה לְלַעֲוֹג לְלַמְדָּנוֹת הַהִלְנִיסְטִית שֶׁהִתְגַּנְדְּרָה בְּמִילִים מְפּוֹצְצוֹת וּבִשְׁמוֹת מְקוֹמוֹת, צִמָּחִים, וְכִי"ב, סוּפֵר-אֶקְזוֹטִיִּים.

¹⁰ הַכּוֹוִנָה הִיא לְמִקְדָּשׁ הַנְּכוּוָה (Oraculum) שֶׁל הָאֵל הַמְצַרִי אֶמוֹן, שֶׁהִרְוּמָאִים זִיְהוּ אוֹתוֹ כִּיּוֹפִיטֵר. הָאֵל הַמְסַכֵּן מֵת מִחוּס בְּגִבּוֹלָה הַדְּרוּמִי שֶׁל קִירְנִיקָה.

¹¹ פְּטוֹס (הַמֵּאָה הַשְּׁבִיעִית לַפְּנֵה"ס) הִיָּה הַמֶּלֶךְ הָרֵאשׁוֹן שֶׁל קִירְנָה. קִבְרוֹ הִיָּה מְרוּחָק כ־500 ק"מ מִמִּקְדָּשׁוֹ שֶׁל יוֹפִיטֵר.

¹² שׁוֹב, כְּמוֹ בַשִּׁיר 5, אִם אֲנִשִּׁים לֹא יִידְעוּ מֵהַ מִסְפֵּר הַנְּשִׁיקוֹת הֵם לֹא יוֹכְלוּ לְהַזִּיק לְזוּג הַמֵּאוּהָב.

קטולוס המסכן, תפסיק להשתטות,
 ותבין שמה שאבדת – אבוד.
 זרחו לך פעם שמשות זוהרות,
 כשנהגת לכרכר מסביב לנרתך –
 שאהבנו¹³ אותה, איך אהבנו אותה.
 הזמן חלף לו במיני שעשועים
 שחשקת בהם ונערתך לא סרבה.
 כן, זרחו לך שמשות זוהרות.
 עכשיו היא כבר לא רוצה,
 אז גם אתה, רכיכה, אל תרצה,
 ואל תרדף אחרי מי שבורחת,
 אל תהיה עלוב.
 לא, תקשה את לבך, 'יה נחוש!
 שלום, נערה, עכשיו קטולוס נחוש.
 הוא לא יבקש אותך ולא יתענג בך,
 אם את לא רוצה.
 אבל את עוד תצטערי,
 כשלא יתענינו בך כבר.
 מרשעת שכמוך –
 איזה חיים נשארו לך?
 מי יבוא אליך עכשיו?
 למי תראי כה יפה?
 את מי עכשיו תאהבי?
 למי יאמרו שאת שלו?
 את מי תנשקי?
 למי תשכי שפתיים?
 אבל אתה, קטולוס,
 תתעקש, תהיה נחוש!

¹³ קטולוס עובר כאן ללשון רבים, אולי מפני שבדרך הזאת קל לו יותר לדבר על אהבתו הנכזבת.

לסביה הפנתה עורף לקטולוס, המאהב האובססיבי שכרכר אחריה לכל מקום, עד שהתחיל כנראה לשעמם אותה. בשיר המקסים הזה ממשיך קטולוס להטריח את לסביה, גם אם נדמה לו שלא. מוגש כאן תרגום נוסף, עם כמה שינויים. אתם מוזמנים לבחור בין הגרסאות.

קטולוס המסכן, תפסיק להתבזות,
ותבין שמה שאבדת – אבוד.
השמש האירה לך אז,
כשהלכת כמו צל אחרי האשה שלך –
שאהבת אותה הכי בעולם.
צחקתם, השתוללתם,
וכשרצית – נענתה.
כן, השמש האירה לך.
עכשיו – כבר לא רוצה,
אז גם אתה, רכיכה, אל תרצה,
ואל תרדף אחרי מי שבורחת.
אל תהיה עלוב.
לא, תקשה את הלב, תהיה גבר!
שלום, אשה, קטולוס גבר עכשיו.
הוא לא יבקש אותך ולא יתעניין בך,
אם את לא רוצה.
אבל את עוד תצטערי,
כשלא יתענינו בך.
מרשעת שכמוך –
איזה חיים נשארו לך?
מי יבוא אליך עכשיו?
למי תראי גפיופה?
את מי עכשיו תאהבי?
למי יאמרו שאת שלוו?
את מי תנשקי?
למי תשכי שפתים?
אבל אתה, קטולוס,
תתעקש, תהיה גבר!

וְרוֹס שְׁלִי לְקַח אוֹתִי מִהַפּוֹרוֹם¹⁴ —
 כְּשֶׁהִתְבַּטַּלְתִּי שָׁם — לִרְאוֹת אֶת אֶהוֹבַת לְבוֹ:
 וְנִזְנֶנֶת, כְּמוֹ שֶׁהִתְרַשְׁמַתִּי מִיָּד,
 אֲבָל לֹא נְטוּלַת קֶסֶם וְחֵן.
 כְּשֶׁהִגַּעְנוּ לַמָּקוֹם שָׁלָה, פִּתְחָנוּ בְּשִׁיחוֹת
 עַל כָּל מִינֵי נוֹשָׁאִים, בֵּין הַשָּׂאָר
 מִה קוֹרָה עֲכָשְׁיוּ בְּבִתְיָנָה,
 אִיף הָעֶסְקִים שָׁם,
 וְכַמָּה כֶּסֶף הִצְלַחְתִּי לִגְרוֹף.
 סִפְרָתִי רַק מָה שֶׁהָיָה,
 שְׁלֹא הִנְצִיבִים וְלֹא הִסְגֹּל שָׁלָהֶם
 חוֹזְרִים מִשָּׁם מְשֻׁמָּנִים בְּמִזְמָנִים,
 בְּיַחֲוֹד אִם הִנְצִיב הוּא הַמוֹצֵץ הַהוּא,
 שְׁלֹא שָׁם קָצוּץ עַל הַסְּגֹל שְׁלוֹ.¹⁵
 "אֲבָל אֵין סִפֵּק", הֵם אָמְרוּ,
 "שֶׁהִצְלַחְתָּ לְהַשִּׁיג נוֹשָׁאֵי אַפְרִיזֹן —
 מִסִּפְרִים שְׂזֹאת הַסִּפְצִינְאִלִּיטָה שֶׁל בִּיתְיָנָה".
 וְאַנִּי, כְּדִי לְגֹרֵם לְצַעֲרָה לְחֹשֶׁב
 שְׂאֵנִי מֵאֲלָה שֶׁהִמְזַל לְצָדֵם,
 אֲמַרְתִּי, "נִכּוֹן שֶׁנִּפְלַתִּי
 עַל פְּרוֹבִינְצִיָּה גְרוּעָה,
 אֲבָל לֹא הִלֵּךְ לִי כָּל כֹּף רַע
 עַד שְׁלֹא יִכְלַתִּי לְקַנּוֹת לְעֶצְמִי
 שְׂמוֹנָה גְבָרִים חֲסוֹנִים".
 אֲבָל הָאֱמֶת שְׁלֹא הָיָה לִי,
 לֹא כָּאֵן וְלֹא שָׁם,
 אֲפִלּוֹ גְבַר אֶחָד שְׂיָנִיחַ

¹⁴ לא ברור בדיוק מי היה ורוס, אבל ניכר שהוא חבר של קטולוס. הפורום הרומי היה המקבילה ל-City בערים המודרניות הגדולות: מרכז הפעילות השלטונית והעסקית.

¹⁵ הנציב הוא, כאמור, גיוס מְמִיּוֹס שהיה כנראה אדם ישר ולא אפשר לחיילים ולסגל שלו, ובכללם קטולוס, להרוויח על גבם של התושבים המקומיים. הוא בעצמו שלח את ידו בכתיבת שירה והיה פטרון משוררים. לוקרטיוס, המשורר הגדול, הקדיש לו את יצירתו על טבע היקום.

על כִּתְפוֹי הַחֲסוֹנוֹת
 תִּרְגַּל הַשְּׁבוּרָה שֶׁל הַמָּטָה שְׁלִי.¹⁶
 בְּרַגַע הַזֶּה הִיא אֲמָרָה – כִּיָּאָה לְמִתְנוּעַצַת –
 "בְּבִקְשָׁה, קָטוּלוֹס שְׁלִי,
 תִּשְׁאִיל לִי אוֹתָם לְכַמָּה שְׁעוֹת.
 אֲנִי רוֹצֶה שֶׁהֵם יִקְחוּ אוֹתִי
 לְמִקְדָּשׁ שֶׁל סְרָפִיס".¹⁷
 "רַק רַגַע", אֲמַרְתִּי לְצַעֲרָה,
 "לִגְבִי מָה שְׁאֲמַרְתִּי מִקֶּדֶם שְׁיֵשׁ לִי,
 זֶה נִפְלֵט לִי בְּלִי לְחֹשֶׁב.
 חֵבֶר שְׁלִי קִינָה – כְּלוֹמֵר, גִּיוֹס"¹⁸ –
 הוּא זֶה שֶׁקָּנָה אוֹתָם.
 וְמָה זֶה מְשֻׁנָּה אִם הֵם שָׁלוּ אוֹ שְׁלִי?
 אֲנִי מְשַׁתְּמֵשׁ בָּהֶם בְּדִיוֹק כְּמוֹהוּ.
 אֲבָל אַתָּה, אַתָּה סֶתֶם חֲסֶרֶת טָקֵט, קוֹץ בַּתְּחַת,
 לִידֶךָ חֲבִיבִים לְחֹשֶׁב עַל כָּל אוֹת".

בשנת 56 לפנה"ס חזר קטולוס משהות בת שנה בביתנייה, פרובינקיה רומית בצפון מערב אסיה הקטנה, לחופיו הדרומיים של הים השחור. הוא שירת שם בסגל של הנציב הרומי גיוס מְמִיוֹס.

¹⁶ הפסוק של המשורר העניי איננו המצאה של התקופה המודרנית. כידוע, שירה איננה עיסוק רווחי במיוחד, ולא מעט משוררים חוו וחווים את זה, אבל יש כמה משוררים - כמו קטולוס, שנולד למשפחה עשירה והיה בעצמו בעל רכוש - שנוח להם יותר להתעסף במעיל מחורר. אחוות משוררים או רומנטיקה בורגנית?

¹⁷ הכוונה למקדש ברומא של האל המצרי סרפִיס. אנשים פנו למקדש הזה כדי לבקש מרפא למחלותיהם.

¹⁸ גיוס הִלְבִּיֹס קִינָה היה חבר של קטולוס ומשורר בזכות עצמו. בהלווייתו של יוליוס קיסר בשנת 44 לפנה"ס (קִינָה שירת אז כטריבון) ערך בו ההמון לינץ', כי טעו בו וחשבו שהוא לוקיוס קורְנֶלִּיוֹס קִינָה שהיה ממתנגדיו של קיסר. במחזה של שייקספיר, **יוליוס קיסר** (מערכה שלישית, III, 29), כשקִינָה מוחה שאין הוא קִינָה הקוֹשֵׁר אלא קִינָה המשורר, מתעקש אחד מן ההמון: "Tear him for his bad verses".

תאכל אצלי נפלא, פבולוס¹⁹ שלי,
 תוך ימים אחדים – אם יתחשק לאלים –
 בתנאי שתביא אתך סעודה טעימה
 וגם איזו כוסית ויין ומלח²⁰
 וצחוקים, בלי סוף צחוקים.

אם תביא, אני אומר, את הדברים האלה,
 תאכל נפלא, מקסים שלי!
 אפה מבין? הארנק של קטולוס שלך
 מלא... בקורי עפביש.

אבל – בתמורה תקבל אהבה טהורה,
 לא, משהו מתוק ואלגנטי יותר:
 אניש לך בשם
 שונוס וקופיד נתנו לנערה שלי,
 בושם שאם תריח אותו
 תבקש מהאלים, פבולוס שלי,
 שאת כלך הם יתפכו לאף.

¹⁹ פבולוס: חבר של קטולוס ששירת בספרד, ושלח משם למשורר ממחטות פשתן משובחות (כך לפי שיר 12, שאינו מתורגם כאן).

²⁰ מלח: במשמעות הרגילה ובמשמעות שאנחנו מייחסים יותר בשפתנו למילה "פלפל".

אני אֶזֶן אֶתְכֶם בְּפֶה וּבִתְחַת
 אֶזְלִיִּים הַמְתָּרִים וְפִרְיוֹס הַמְתָּנוּעֶע, ²¹
 אִם אֶתֶם חוֹשְׁבִים,
 בְּגִלֵּל שִׁירֵי הָעֲנָגִים,
 שְׁאֵנִי לֹא מִסְפִּיק "מְהִנָּן".
 נָכוֹן, רָאוּי לְמִשׁוֹרֵר אֶמֶת
 לְהִיּוֹת צָנוּעַ בְּעֶצְמוֹ,
 אֲכַל זֶה לֹא מִחִיב אֶת שִׁירָיו.
 בְּעֶצְמִי, בְּשִׁירָיו יֵשׁ קֶסֶם וּפְלֶפֶל
 רַק אִם הֵם עֲנָגִים
 וְלֹא מִסְפִּיק "מְהִנָּנִים"
 וְכִשְׁהֵם יְכוּלִים לְהַצִּית אֶת הַחֶשֶׁק,
 וְאֵנִי לֹא מִתְכַּוֵּן בְּצַעֲרִים מִיְּחָמִים,
 לֹא – בְּמִבְּגָרִים שְׁעִירִים
 שְׁמִתְקָשִׁים כְּכֹר לְהִזִּיז
 אֶת חֲלָצֵיהֶם הַמִּבְּשִׁים.
 אֶתֶם, בְּגִלֵּל שְׁקָרָאֶתֶם
 עַל אֶלְפֵי הַנְּשִׁיקוֹת שְׁלִי, ²²
 אֶתֶם חוֹשְׁבִים שְׁאֵנִי נִקְבָּה?
 אֶנִּי אֶזֶן אֶתְכֶם בְּפֶה וּבִתְחַת !

תרגומים מלאים לשיר הזה (לשפות שונות) הופיעו בדפוס, למיטב ידיעתי, רק במחצית השנייה של המאה העשרים! האיזון המופלא בין חיי הגוף והרוח שאפיין באופן כללי את התרבות הגרמנו-רומית היה (ועודנו) נועז מדי, עצמאי מדי, חי מדי, ביחס לגישה המסרסת של הנצרות, היהדות והאסלאם. עד למחצית השנייה של המאה העשרים נחלקו התרגומים לשיר לשתי קבוצות עיקריות: האחת השמיטה את שורות 1, 2 ו-20 (בחלק מהמקרים הושמטו שורות אלה גם מהמקור הלטיני), והאחרת תרגמה אותן עם "חגורת צניעות", לדוגמה:

I'll show you I'm a man.

²¹ אורליוס ופיריוס היו שני יריבים של קטולוס שהתחרו בו בהצלחה על ליבו של יובנטיוס, צעיר מצודד שקיים יחסי מין עם קטולוס והיה כנראה בן חסותו.

²² הכוונה בוודאי ל"אלפי הנשיקות" המוזכרות בשיר ההומוסקסואלי שמספרו 48, ואולי גם לנשיקות בשירים 5 ו-7.

א

Aurelius and Furius, I'll work your
own perversions on you and your persons.

אם יִרְשׁוּ לִי, יוֹבְנָטִיוֹס, לְנִשְׁק
 אֶת עֵינַיִךְ הַדְּבָשִׁיּוֹת עוֹד וְעוֹד,
 אֲנִשְׁק אוֹתָן שְׁלוֹשׁ-מֵאוֹת אֶלְפֵי פְּעָמִים
 וְלֹא אֶשְׁבַּע לְעַד,
 גַּם אִם יָבוּל נְשִׁיקוֹתֵינוּ
 יִהְיֶה צָהָב וְרַב
 מִשְׁדּוֹת שְׁבוּלִים יִבְשׁוֹת.

מתברר שקטולוס חשק לא רק בלסביה, אלא גם בגברים (תופעה שהיתה מקובלת בזמנו הרבה יותר מאשר בזמננו). על יובנטיוס (Juventius) ראו הערה בשיר 16, ובכל מקרה הוא מוזכר גם בכמה שירים אחרים (15, 21, 23, 24, 81, 99), שנהוג לכנות אותם "שירי יובנטיוס".

הוא נראה לי שזה לא,
 או – אם מתר לומר –
 עולה על האלים,
 האיש אשר יושב מולך,
 ושוב ושוב מביט בך
 ומקשיב לצחוקך המתוק:
 אי, זה מטשטש לי
 את כל החושים.

כי מיד כשאני רואה אותך, לסביה,²³
 שום [קול] לא נשאר לי [בפה],²⁴
 הלשון שלי משתקת,
 להבה דקיקה פושטת
 מתחת איברי,
 אזני מצלצלות
 בצליל משלהן,
 לילה מכסה
 את תאומי עיני.

הפנאי, קטולוס,²⁵
 הוא מטרד בשבילך.
 אתה מתהולל בפנאי,
 משתולל יותר מדי.
 הפנאי הרס לפנים
 מלכים וערים משגשגות.

השיר הזה הוא תרגום חופשי של קטולוס לשיר מאת ספסו (פרגמנט 31 ברשימת יצירותיה). קטולוס העריץ את המשוררת מלסבוס, וסקירה מהירה של מה שנשאר משיריה תבהיר בקלות מה הסיבה. נראה שגם שירים 61 ו-62 שלו נכתבו בהשראת שיריה, או אולי גם הם תרגומים ישירים לשירים שלה שאבדו לנו.

²³ קטולוס מרשה לעצמו חופש פואטי. על לסביה ראו הקדמה.

²⁴ המילים בסוגריים המרובעים הן בגדר הצעה של מלומדים, כדי להשלים שורה החסרה במקור.

²⁵ הבית האחרון הוא כולו של קטולוס, לפחות כל עוד איננו יודעים איך הסתיים השיר אצל ספסו.

הנה השיר של ספפו (מספר 31 ברשימת שיריה):

הוא נראה לי שזה לאלים,
הגבר ההוא היושב ממוסף
ומקשיב מקרוב לקולך המתוק
ולצחוקך המקסים.

בחי, זה מקפיץ לי ת'לב בחזה.
הרי פשאני מביטה בך לרגע,
איני יכולה לדבר עוד,
הלשון שלי מתנפצת בך,
אש דקיקה מיד זוחלת
מתחת לעורי,
עיני אינן רואות דבר,
אזני מזמזמות,
זעה קרה נגרת ממני,
צמרמרת אוחזת אותי,
אני ירקה מעשב,
נראה שעוד קצת ואמות.

אבל הכל אפשר לשאת,
שכן [...]

בֵּין עַמִּים רַבִּים וְעַל מִים רַבִּים
 נִסְעָתִי וּבִאֲתִי, אָחִי,
 לְקַבֵּר הָאֲמָלֵל הַזֶּה,
 כְּדִי לְחַלֵּק לְךָ כְּבוֹד אַחֲרוֹן
 וּלְדַבֵּר אֶל הָאֶפֶר שֶׁלְּךָ, הַשּׁוֹתֵק –
 רַק אֵת הַתְּפִלוֹת הַזֹּאת הַשְּׁאִיר לִי הַגּוֹרֵל.
 אָחִי הַמִּסְכֵּן, אֵיךְ נִגְזַלְתָּ מִמֶּנִּי.
 בִּינָתִים, קִבֵּל אֵת הַמִּנְחוֹת הָאֵלֶּה,²⁶
 שְׁאֲבוּתֵינוּ צִוּוּ לָתֵת לַמֵּתִים,
 אֵת הַמִּנְחוֹת שֶׁל אָחִיךָ הַשְּׁטוּפוֹת בְּדַמָּעוֹת,
 וְעַד עוֹלָם, אָחִי, שְׁלוֹם, לְךָ בְּשָׁלוֹם אָחִי.

אחיו של קטולוס מת היכן שהוא ליד טרויה (בצפון-מערב טורקיה המודרנית). בשנת 57 לפנה"ס, בדרכו לביתיניה
 (ראו הערה לשיר 10), ביקר המשורר את קבר אחיו האהוב, כדי לכבד את אפרו בנסכים, כמנהג.

²⁶ המנחות למתים כללו נסך של יין, חלב ודבש, יחד עם פרחים. מנחות כאלה לרוחות המתים (Di manes) היו חובה
 משפחתית.